

Sharipbayeva Laylo Shuxratbek qizi.

Bank moliya akademiyasi, Magistr

Annotatsiya: Ushbu tezis, ekologik soliqqa tortish tizimining turli mamlakatlarda qo'llanilishi va uning atrof-muhitga, iqtisodiyotga hamda jamiyatga bo'lgan ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Xalqaro miqyosda ekologik soliqqa tortish tizimlari ko'plab davlatlar tomonidan atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy faoliyatni ekologik jihatdan barqaror yo'nalishga o'girish maqsadida qabul qilingan. Tezis, turli mamlakatlarning ekologik soliqqa tortish tizimlarini solishtiradi, ularning samaradorligini baholaydi va global hamkorlik orqali ekologik muammolarni hal qilishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan yaxshilash yo'llarini ko'rsatib beradi. Shu bilan birga, ekologik soliqlarning iqtisodiyotga, ayniqsa ishlab chiqarish sektori va kam daromadli aholi qatlamlariga ta'siri ham ko'rib chiqiladi. Natijada, ekologik soliqqa tortish tizimining eng yaxshi amaliyotlari va dars olingan saboqlar taqdim etiladi, bu esa kelajakda ekologik soliq siyosatini ishlab chiqishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Tadbirkorlik subyektlari, ekologik soliq rejimlari, ekologik soliqqa tortish, soliq siyosati, ekologiya, ekologik soliq imtiyozlari, ekologik soliq tizimlari, samardorlik, barqaror rivojlanish, ekologik iqtisodiy integratsiya.

Ekologik soliqqa tortishda xalqaro tajriba, davlatlar iqtisodiyotini ekologik jihatdan barqaror rivojlantirish maqsadida tabiiy resurslarni asrash va muhitni muhofaza qilishni rag'batlantirish uchun soliq tizimiga ekologik soliqlar kiritish amaliyotini o'z ichiga oladi. Bu soliqlar atmosferaga zararli moddalar chiqarilishini, suv va tuproq ifloslanishini kamaytirish, tabiiy resurslardan samarali foydalanishni targ'ib qilish maqsadida joriy etiladi.

1. Ekologik Soliqlarning Asosi

Ekologik soliqlar, asosan, "ifloslantiruvchi to'laydi" tamoyiliga asoslanadi. Bu tamoyil, ifloslantiruvchilarga o'zlarining ekologik ta'sirini kamaytirish yoki zararli chiqindilarni qayta ishlash va zararsizlantirishga qo'shimcha mablag' sarflash orqali javobgarlikni oshiradi. Bu soliqlar turli shakllarda bo'lishi mumkin, jumladan, uglerod solig'i, suv iste'moli uchun soliqlar, chiqindilarni tashlash bo'yicha soliqlar va boshqalar.

2. Xalqaro Tajriba

Dunyo bo'ylab ko'plab mamlakatlar ekologik soliqlarni turli shakllarda joriy etgan. Masalan:

Yevropa Ittifoqi (YI) mamlakatlari ko'pincha uglerod soliqlarini joriy etish orqali iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda oldinga qadam tashlamoqda. Masalan, Shvetsiya 1991 yildan beri uglerod dioksidiga soliq soladi va bu soliqni ekologik maqsadlarga yo'naltiradi.

Yaponiya energiya iste'molini kamaytirish va uglerod emissiyalarini cheklash maqsadida iste'mol solig'ini ekologik maqsadlarga moslashtirgan.

Kanadaning ba'zi provinsiyalari, jumladan, Britaniya Kolumbiyasi, uglerod solig'ini muvaffaqiyatli joriy qilgan. Ushbu soliq atmosferaga chiqariladigan uglerod miqdorini asos qilib oladi va iqtisodiyotni ko'miratsizlanishga undashda muhim rol o'ynaydi.

3. Ta'sir va Natijalar

Ekologik soliqlarning joriy etilishi ko'pincha iqtisodiy va ekologik natijalarga olib keladi. Iqtisodiy jihatdan, bu soliqlar iqtisodiyotni ko'miratsizlanishga va ekologik jihatdan barqaror rivojlanishga yo'naltirishda muhim vosita hisoblanadi. Ekologik jihatdan esa, zararli chiqindilarning kamayishi, resurslardan samarali foydalanish va tabiiy muhitning muhofazasi kuchayadi.

Ekologik soliqqa tortish tizimi, global miqyosda ekologik muammolarga yechim topishga qaratilgan iqtisodiy vositalardan biridir. Ushbu tizim orqali, hukumatlar korxonalar va iste'molchilarni atrof-muhitni muhofaza qilishga rag'batlantiradi va zararli chiqindilarni kamaytirishga undaydi. Xalqaro tajriba

shuni ko'rsatadiki, ekologik soliqqa tortishning ta'siri turli omillarga bog'liq: iqtisodiyotning tuzilishi, siyosiy iroda, ijtimoiy qabul qilish darajasi va boshqalar.

Ekologik Soliqqa Tortishning Afzalliklari va Qiyinchiliklari

Ekologik soliqqa tortish tizimining afzalliklari orasida, iqtisodiy faoliyatni ekologik jihatdan barqaror yo'nalishga o'zgartirish, zararli chiqindilarni kamaytirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tishni rag'batlantirish kabi jihatlar bor. Biroq, bu tizimning joriy etilishi bilan bog'liq qiyinchiliklar ham mavjud, jumladan, ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi, narxlarning ko'tarilishi va ijtimoiy adolatsizlik masalalari.

Xalqaro Tajriba va Dars Olingan Saboqlar

Turli mamlakatlarda ekologik soliqqa tortish tizimi turli xil yondashuvlar bilan amalga oshirilgan. Ba'zi davlatlar karbon solig'ini joriy etish orqali iqlim o'zgarishiga qarshi samarali kurash olib bormoqda, boshqalar esa plastik paketlar va boshqa bir martalik ishlatiladigan mahsulotlarga soliq solish orqali chiqindilarni kamaytirishga urinmoqda. Ushbu tajribalar, ekologik soliqqa tortishning iqtisodiy va ekologik samaradorligini oshirish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan strategiyalar va yondashuvlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Tezisning bu kirish qismi, ekologik soliqqa tortishning xalqaro tajribasini chuqurroq o'rganishga va bu yo'nalishdagi eng yaxshi amaliyotlarni aniqlashga qaratilgan tadqiqotning asosiy yo'nalishlarini belgilab beradi. Bu esa kelajakda atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy faoliyatni ekologik jihatdan barqaror yo'nalishga o'girish maqsadida qabul qilinadigan siyosatlar ishlab chiqishda asosiy qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Ekologik soliqqa tortish tizimi, xalqaro tajribada ko'rsatilganidek, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning samarali usuli hisoblanadi. Kelajakda, bu soliqlarning qo'llanilishi kengaytirilishi va ularning samaradorligini oshirish maqsadida yangi yondashuvlar va texnologiyalar joriy etilishi kutilmoqda. Davlatlar o'rtasidagi hamkorlik va tajriba

almashinuvi, ushbu yo'nalishdagi ishlar samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ekologik soliqqa tortish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi ya'ni ekologik soliqqa tortish orqali tabiatni asrab avaylash, tabiiy boyliklardan samarali foydalanish mumkin.

Adabiyotlar:

1. Po'latov, S., & Farmonov, I. (2023). The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.
2. Khurshid Gafurov. (2021). Economic Performance of Kazakhstan and Uzbekistan Since Independence: Impacts of Selected Economic Policies and Institutions. Conference paper: Uzbekistan on The Way to Third Renaissance: Harmony of Ethnocultural, Historical and Economic Aspects. «Innovatsion rivojlanish nashryoti. <https://doi.org/10.54613/001069>
3. Aliyeva S.S., Latipova Sh.M., Xusanov B.Sh., Zaynalov J.R. 2021-yil "Davlat budjeti" o'quv qo'llanma.
4. Xursanaliyev, B. (2023). KICHIK VA YIRIK BIZNESNI BOSHQARISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 7, 28-30.
5. T.S. Malikov 2019 yil "Budjet-soliq siyosati"
6. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi- Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi 2020.- 640 b.
7. Nazrullaevna, M. G. (2021). Management Mechanisms for Innovative Activities in Economic Systems. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 2(11), 31-35.
8. Мелибаева, Г. (2021). Иқтисодий диверсификациялаш шароитида тижорат банк активлари самарадорлигини ошириш масалалари. Общество и инновации, 2(4/S), 282-291.